

Kriittinen pedagogiikka

Referaatti kirjasta Peter McLaren,
Henry Giroux: Kriittinen Pedagogiikka

Ari Rapo

Käsitteestä

- Peter McLaren & Henry Giroux (am.)
- Kriittistä aikalaisanalyysiä luonnehtii reflektiivinen eklektismi
- Kriittinen kärki nykyaikaan, kohteena kasvatuksen maailman uhkakuvat
- Yhdistetään myös: moderni/postmoderni, feminismi, kriittinen monikulttuurisuus
- Kriittinen pedagogiikka ei muodosta yhtenäistä teoreettista kehystä eikä ohjeista tiukasti tähän tai tuohon tutkimus- ja opetusmetodiikkaan

Nimet KP:n takana

- Paulo Freire
- Peter McLaren
- Henry Giroux
- Juuret Karl Marxin ja Frankfurtin koulukunnan teorioissa
- Vaikutteita Michel Foucaultilta
- Myös John Dewey, Georg Counts, Anton Makarenko

Wikipedia

- **Kriittinen pedagogiikka** on monitahoinen yhteiskunta- ja kasvatustieteellinen teoriaperinne. Se tarkastelee tiedon, yksilöiden, yhteisöjen ja erilaisten sosiaalisten laitosten kuten kodin, koulun ja vertaisryhmien yhteiskunnallista järjestäytymistä ja poliittisuutta ja näiden vaikutusta ihmismieleen ja yhteiskunnalliseen toimintaan, sekä pyrkii paitsi selittämään ja ymmärtämään yhteiskunnallisia ilmiöitä myös lisäämään yhteiskunnallista tasavertaisuutta ja oikeudenmukaisuutta.

Kolme pääsuuntausta

- Kriittisen pedagogiikan teoriasta voidaan erottaa kolme pääsuuntaa: eurooppalainen kriittinen teoria ja kriittinen kasvatustiede, anglo-amerikkalainen kriittinen pedagogiikka ja Latinalaisessa Amerikassa syntynyt vapautuksen eli sorrettujen pedagogiikka.

Wikipediasta

- Eurooppalaisen kriittisen pedagogisen ajattelun juuret ovat ennen kaikkea [Karl Marxin](#) ja [Franfurtin koulukunnan](#) - [Theodor Adornon](#) ja [Max Horkheimerin](#), [Erich Frommin](#) ja [Jürgen Habermasin](#) - kriittisessä teoretisoinnissa. Vaikutteita on otettu myös ranskalaisfilosofi [Michel Foucault](#)'ta, erityisesti (suomennetuistakin) teoksista *Tarkkailla ja rangaista*, *Seksuaalisuuden historia* ja *Tiedon arkeologia*.
- Anglo-amerikkalaisen kriittisen kasvatustieteen edustajia ovat muiden muassa [Henry Giroux](#) ja [Peter McLaren](#), ja jo paljon heitä ennen [John Dewey](#) ja [Georg Counts](#).
- Latinalaisen Amerikan ja samalla koko kriittisen pedagogiikan perinteen keskeinen edustaja on [Paulo Freire](#). Omaan lukunaan kriittisen pedagogiikan historiassa voidaan pitää Neuvostoliitossa muun muassa [Anton Makarenkon](#) kehittämää kasvatustietoa. Kriittiseen pedagogiikkaan voidaan lisäksi liittää monia vapautuksen ja kumouksen käytäntöjä Afrikasta ja Aasiasta, sekä niihin liittyneitä kriittistä tutkimusta ja kirjallisuutta. Tätä perinnettä edustaa esimerkiksi [Franz Fanonin](#) teos [Sorron yöstä](#).
- [Aikuiskasvatuksen](#) alueella kriittistä pedagogiikkaa on tuonut esiin muun muassa alan englantilaissyntyinen professori [Stephen Brookfield](#).

Ydinajatus

- Kriittisen pedagogiikan ydinväite on se, että mediakulttuuri omistaa kasvattavaa, pedagogista voimaa, joka vähitellen on ohittanut merkitykseltään ja affektiiviselta voimaltaan koulun antaman tiedon. Viihde- ja tajuntateollisuus on vallannut sekä ajallisesti että sisällöllisesti tilaa muodollisilta kasvattajilta eikä mediakulttuurin muodoista voida enää puhua pelkkinä oheiskasvattajina.
- Pikemminkin päinvastoin: koulusta on opiskelijoiden merkitysmaailmoissa tullut pakollinen pysähdyspaikka, joka vaatii aivojen jättämistä puoleksi päiväksi muualle. Koulun pidossa kasvatuksellista auktoriteettia ei voi ottaa annettuna, vaan siitä on neuvoteltava päivittäin.

Ydinajatus jatkoa

- Väitteen idea piilee kriittisen pedagogiikan näkemyksessä, jonka mukaan "pedagogiikka tapahtuu aina kun tietoa tuotetaan, aina kun kulttuurissa työstetään kokemusta ja rakennetaan totuuksia, vaikka totuudet olisivat armottoman liioittelevia, ylimalkaisia ja itsestään selviä" (Giroux & McLaren 1992, 16).

Kriittisen mediakasvatuksen perusta 1

- Ensinnäkin kriittisesti orientoituneessa mediakasvatuksessa ihminen ymmärretään aktiiviseksi olennoiksi, jonka kohtaloa sen paremmin kuin toiminnan mahdollisuuksiakaan ei ole kirjoitettu tähtiin.

Kriittisen mediakasvatuksen perusta 2

- Toiseksi kriittisen pedagogiikan todellisuuskäsitys on konstruktionistinen, ts. sosiaalinen todellisuus ymmärretään periaatteellisesti ihmisten rakentamaksi. Kriittisen pedagogiikan ontologiassa maailmaa ei pelkistetä puhtaaksimielteeksi tai subjektiiviseksi havainnoksi, joka haihtuu mieltäjän tai havaitsijan mukana. Todellisuus oletetaan tietämisestämme tai olemisestamme riippumattomaksi. Todellisuutta ei pelkistetä myöskään merkityksiksi, vaan materiaalisia ja rakenteellisia entiteettejä pidetään tosiasioina. Rakenteiden ei kuitenkaan nähdä pakottavan ihmisiä kausaalisten voimien tavoin. Ne ovat intressisidonnaisia ja merkityksellistyvät näkökulmasta tai kontekstista riippuen eri tavoin.

Kriittisen mediakasvatuksen perusta 3

- Kolmanneksi kriittisessä pedagogiikassa tehdään epistemologinen sitoumus, jota voitaisiin kutsua episteemiseksi relativismiksi tai paremminkin relationaaliseksi oletukseksi: tieto todellisuudesta on aina meidän tietoaamme ja aina tietyissä suhteissa tietämistä. Erkki Karvosen (1997b, 172-173) kehittänyt idea relationaalisesta tietokäsityksestä sopii hyvin valottamaan kriittisen pedagogiikan positiota. Sen mukaan emme "ole katselemassa päältä 'ulkoista todellisuutta', vaan olemme täällä maailman sisällä, keskellä sitä. Se, millaisena maailma meille itsensä ilmentää, riippuu siitä millaisia olentoja me itse olemme ja millä tapaa asetumme suhteeseen (lat. relatio) maailman olevaisten kanssa tai minkälaista toimintaa harjoittaen kohtaamme maailman. Näin siis se, mitä tulemme tietämään maailmasta, määräytyy myös meidän omasta olemisen, kohtaamisen ja toimimisen tavastamme."

Kriittisen mediakasvatuksen perusta 4

- Nykyisen koulun ja populaarikulttuurin välinen jännitteisyys ja osittainen vastakkaisuus (Giroux)

Merkittävät muut

- Kasvatus jatkuu elinikäisenä tapahtumana ja kasvatustapahtumien osalliset vaihtuvat eri ikäkausina. Lapsen ensimmäinen kasvatuskonteksti sukeutuu läheisistä ihmisistä, yleensä siitä, joka ravitsee, pukee, pitää kuivana, kantaa vastuun ja antaa hellyyttä. Nuoruus ja aikuisuus tuovat kasvatustapahtumaan lukuisia lisätahoja, monia merkittäviä muita (significant others) erilaisina viiteryhminä. Nuoruudessa ja aikuisuudessa vapaudet valita kasvatus- ja toimintatahoja tiettyjen rakenteiden kehyksissä myös laajenevat olennaisesti lapsuudesta.

Mediakulttuuri kasvatuskontekstina

- Mediakulttuurin moninaisuus ja joukkoviestimet, jotka seinäpaperin tavoin kuuluvat joka kodin arkiseen arkkitehtuuriin ja täyttävät myös muut arjen ja pyhän ympäristöt, muodostavat yhden lapsuusajankin merkittävän kasvatuskontekstin.
- Viihdekulttuuri ja joukkotiedotusvälineet ovat opetusautomaatteja, joiden merkitys ohittaa koulun merkityksen sekä ajallisesti että sisällöllisesti mennen tullen (ks. esim. Giroux 1996a; Postman 1996).

Joukkoviestintä ja informaatio

- Zygmunt Baumanin (1997a, 45) mukaan joukkoviestintävälineet, erityisesti televisio, syöttävät informaatiota, elämäntapoja ja vallitsevia muoteja sellaisella vauhdilla ja intensiteetillä, että mediassa esitetyt asiat auktorisoituvat ikään kuin luonnollisesti. Mediat osallistuvat kasvatustapahtumaan tuottamalla haluja ja tarpeita, jotka on tyydytettävä hinnalla millä hyvänsä. Monille tarpeiden tyydyttäminen ei kuitenkaan onnistu, koska siihen ei yksinkertaisesti ole rahaa.

Kriittisen pedagogiikan tehtävät

- Tutkia sitä, miten yhä enemmän teknologisesti välittyvä kulttuuri muovaa todellisuuden kaikkia ominaispiirteitä, tietoa, totuuksia ja subjekteja, ja kuinka vallan käytänteet ja ideologiat toimivat mediakulttuurin erilaisissa merkitystiloissa.
- yrittää tehdä näkyväksi yhteiskunnallisia puheavaruuksia, jotka tätä nykyä täyttyvät lisääntyvästi esim. "tietoyhteiskuntapuheella". Kriittisen pedagogiikan tehtävänä on osoittaa tietoyhteiskunnan ideologinen toteemiluonne: se, kuinka tietoyhteiskunnan nimissä informaatio- ja muusta teknologiasta tehdään esine, jota kohdellaan toteemin vaatimalla itsestäänselvyydellä ja kunnioituksella.
- paljastamaan yhteiskunnallisen toiminnan ja vapauden reunaehdot, tekemään näkyväksi keinotekoisia yhteiskuntaa luonnehtivan alamais-asiantuntija erottelun ja kuluttaja-asenteen, sen, että "[ollen kauppojen, sähkövoimaloiden ja suunnittelijoiden tekemien lukemattomien keksintöjen vanki. Olen heidän tuottamiensa vempaimien, heidän kirjoittamiensa ohjeiden ja käyttöohjeiden vanki. En tule toimeen ilman niitä." (Bauman 1997a, 245) Kriittisesti suuntaunut pedagogi haluaa retorisesti kysyä: Miten niin vanki, eivätkö juuri erilaiset vempaimet ole tarkoitettu vapauttamaan ihmiset monista ikävistä tehtävistä ja helpottamaan elämää?
- osallistua sellaisen mediakasvatuksen teorian ja käytännön kehittämiseen, jossa opitaan kriittisesti tulkitsemaan mediaviestejä ja jäljittämään niiden monitahoisia vaikutuksia sekä erottamaan mediakulttuurin jyvät akanoista - mediakriittisyys ja -lukutaito kun eivät ole myötäsyttyisiä ominaisuuksia (Kellner 1998, 377).

Kriittisen pedagogiikan ydinlauseet

- Selkeä määrittelyminen on mahdotonta
- Poliittika, kulttuuri ja talous olennaisia
- Idea kulttuurisista kamppailuista (valtakulttuurin ja alakulttuurien välille) = joistain puhunnoista ja käytänteistä muodostuu hegemonisia
- Välttämättömyysretoriikka = asioiden pitää tapahtua tietyllä tavalla, jotta sosiaalinen muutos olisi mahdollinen
- Tiedon ja vallan alati läsnäoleva luonne (piirteitä sosiaalisesta konstruktivismista): tieto on aina jonkun tietoa, jostain näkökulmasta tuotettua, välittyvää ja sosiaalisesti ylläpidettyä
- Tutkitaan tiedon sosiaalista kietoutumista ja syntyä, tiedon tehtäviä ja oikeuttamista tietyissä pedagogisissa käytänteissä
- Pedagogisia käytänteitä ei ole vain formaali koulutus vaan kaikki tilat ja paikat, joihin ihmiset kokoontuvat tekemään, rakentamaan ja kuromaan kokoon yhteistä sosiaalista todellisuuttaan
- Life in Schools (McLaren): koulutuksen kriittisen teorian tulee olla osallistuvaa ja osallistavaa (käsitteelliset välineet + vuorovaikutus käytänteiden kanssa)

Käsitteitä

- Diskurssi – puhetapa ja käytänteet, joilla elämästä tehdään selkoa ja joita analysoimalla päästään tutkimaan mitä erilaisempia tieto/valta-suhteita, kulttuurisia kamppailuja ja ideologioita
- Ideologia – ideoiden, arvojen ja uskomusten tuotanto ja ylläpito
- KP on ideologia ja aikalaiskritiikkiä
- Kriittinen aikalaisanalyysi – KP:n omin metodi

Kriittisen pedagogiikan ohjelmanjulistus

- Kriittisissä käytänteissä luodaan tiedon uusia muotoja, jotka rikkovat vakiintuneita tiedon muodostumia (kuten tieteenaloja) ja rakennetaan monitieteistä ymmärtämystä
- Esitetään kysymyksiä marginaalin ja normalisoidun vallan suhteesta kouluissa ja tarkastellaan historiaa osana laajempaa pyrkimystä määritellä valta ja identiteetti etenkin rodun, sosiaalisen sukupuolen, luokan ja etnisyyden näkökulmista
- Hylätään jaottelu korkea- ja populaarikulttuuriin, jotta opetussuunnitelmaan saataisiin ihmisten arkitietoon perustuvaa koskettavuutta
- Painotetaan eettisen kysymyksenasettelun ensisijaisuutta määriteltäessä kieltä ja toimintatapoja, joita opettajat ja muut muutokseen tähtäävät intellektuellit käyttävät kulttuurisissa käytänteissään